

**SARA
PENER**

**LONDONSKO
SPIRITISTIČKO
DRUŠTVO**

Prevod
Tatjana Milosavljević

■ Laguna ■

Naslov originala

Sarah Penner

LONDON SÉANCE SOCIETY

Copyright © 2023 by Sarah Penner

All rights reserved, including the right of reproduction in whole, or in part in any form.

This edition is published by arrangement with Harlequin Enterprises ULC.

Translation copyright © 2025 za srpsko izdanje, LAGUNA

Ovo je delo fikcije. Imena, likovi, mesta i događaji su ili proizvod autorkine mašte, ili se koriste fiktivno. Bilo koja sličnost sa stvarnim ličnostima, živim ili mrtvim, poslovnim objektima, događajima ili lokacijama je potpuno slučajna.

Posvećeno Keli, mojoj starijoj sestri

(I tebi, mama.

Najzad, prva si rekla:

„*Hajde da odemo na neku seansu...*“)

Pustite, rake, mrtve svoje...

– Vilijam Šekspir*

* *Mnogo vike ni oko čega*, V čin, scena 3, preveli Živojin Simić i Trifun Đukić, Beograd 1966. (Prim. prev.)

Sedam faza spiritističke seanse

I

Drevna inkantacija protiv nečastivog
*Medijum izgovara inkantaciju da zaštiti
učesnike seanse od nečistih sila i zloduha.*

II

Invokacija

*Medijum priziva sve duhove u blizini
da uđu u prostoriju u kojoj se održava seansa.*

III

Izolacija

*Medijum oslobađa prostoriju svih duhova sem
ciljanog duha, to jest pokojnika s kojim
učesnici seanse žele da kontaktiraju.*

IV

Invitacija

*Medijum poziva duh pokojnika
da ga zaposedne.*

V

Zaposedanje

Medijum pada u trans, obuzet duhom pokojnika.

VI

Dénouement*

Medijum obelodanjuje željenu informaciju.

VII

Terminacija

*Medijum izbacuje duha pokojnika iz prostorije,
izlazi iz transa i okončava seansu.*

* Fr.: rasplet, ishod. (Prim. prev.)

Jedan

Lena

Pariz

Četvrtak 13. februar 1873.

U napuštenom dvorcu na šumovitoj periferiji Pariza trebalo je da započne mračna seansa.

Časovnik je pokazivao trideset dva minuta posle ponoći. Pomoćnica medijuma Lena Viks sedela je za ovalnim stolom zastrtim crnim stolnjakom. Ostali učesnici seanse, jedan gospodin i njegova supruga, takođe su sedeli za stolom. Lica su im bila sumorna, disanje napregnuto. Nalazili su se u nekadašnjem salonu oronulog dvorca u kome već stotinu godina niko nije živio. Sa zidova iza Lene krvavocrvene tapete gulile su se sa zidova otkrivajući busene buđi.

Ako večeras sve prođe kako treba, duh koga su nameravali da prizovu – devojke ubijene upravo na ovom mestu – uskoro će se pojaviti.

Nešto je trčkaralo iznad njih. Sigurno miševi. Lena je videla njihov izmet kad su ušli, duguljasta crna zrnca raštrkana duž podnih lajsni. Ali onda se trčkanje pretvori u grebuckanje i – da li je upravo začula tup udar? Borila se sa hladnoćom

razmišljajući da je, ako duhovi uistinu postoje, ovaj napušteni dvorac pravo mesto da ih nađu.

Na brzinu pogleda kroz prozor u pomrčinu. Krupne, mokre pahulje snega, neuobičajene u Parizu, lelujale su kroz vazduh oko dvorca. Napolju behu postavili nekoliko upaljenih fenjera i Lenin pogled pade na metalnu kapiju na prednjem kraju imanja, obraslu mrtvim bršljanom i uzdrhtalu na vetru. Iza nje se dizala mračna, gusta šuma, igličasti zimzeleni oprašeni belinom.

Učesnici seanse, čija je dužnost samo da sede tu, behu se okupili u ponoć. Prvi su stigli roditelji žrtve – Lena ih je upoznala pre nekoliko dana. Za njima su ubrzo pristigle i Lena i njena učiteljica, ugledni medijum koji će predvoditi večerašnju seansu: Vodlin d’Aler.

Svi su bili odeveni u crno, a energija u sobi nije bila ni srdačna ni gostoljubiva. Dok su roditelji čekali na svojim mestima, kretnje su im bile nervozne i nagle: otac je oborio mesingani svećnjak, zbog čega se silno izvinjavao. Lena, koja je sedeći preko puta njega upravo otvarala svoju beležnicu, nije mu mogla zameriti. Svi su bili zebnjivi i Lena je već najmanje deset puta otrla znojave dlanove o haljinu.

Niko nije želeo da provede tih mučnih sat vremena pod vodstvom Vodlin. Cena prisustvovanja seansi bila je strašno visoka, a u nju nisu bili uračunati franci koje je tražila unapred.

Duh koga je večeras trebalo da prizovu nije bio od uobičajene sorte, ali takvi nisu bili ni ostali duhovi koje je Vodlin pozivala da se pokažu. Ovim hodnicima nisu tumarale prikaze starica u dugačkim belim spavaćicama koje su proživele dug život. Ovo nisu bili poginuli u ratu, hrabri muškarci koji su odlazili svesni da se možda neće vratiti. Ne, ovi duhovi bili su žrtve nasilja, otišli u nevreme. Bili su ubijeni, svi do jednog. A što je još gore, njihove ubice ostale su nekažnjene.

Tu je u priču ulazila Vodlin i zato su ljudi dolazili kod nje. Ljudi poput ovo dvoje što su sada drhtali s druge strane stola. Ljudi poput Lene.

Vodlin je, sa svojih trideset godina, bila svetski poznata po svom umeću prizivanja duhova žrtava ubistva kako bi se utvrdio identitet njihovih ubica. Ta uvažena spiritistkinja rešila je neke od najzagonetnijih ubistava na tlu Evrope. Ime joj se ko zna koliko puta našlo na naslovnim stranama novina, naročito pošto je početkom prethodne godine u još nerazjašnjenim okolnostima otišla iz Londona. To, međutim, nije nimalo pokolebalo njene odane poklonike širom sveta. Sada je živela u Parizu, gradu u kom se rodila.

Zaboravljeni dvorac bio je neobično mesto za seansu, ali opet, bilo je koječega čudnog u metodama Vodlin, koja je tvrdila da se duhovi mogu prizvati samo na mestu gde su umrli.

Pre dve nedelje, prvog februara, Lena je preplovila Lamanš da bi pod Vodlininim vođstvom izučila za medijuma. Bila je svesna da nije najprilježnija moguća učenica svoje učiteljice. Često se kolebala u svojim uverenjima, mučeći se da prihvati neophodnost *Inkantacije nečastivog*, kađenja *svetim drvetom* ili posude napunjene ljuskama grmušinih jaja. Nije da nije verovala; naprosto nije mogla da bude *sigurna*. Ništa od ovoga nije se moglo dokazati. Ništa od ovoga nije se moglo izmeriti ili analizirati ili prevrtati po rukama poput kamenja i uzoraka koje je imala kod kuće. Dok su ostali učenici spremno prihvatili čak i krajnje nategnute teorije u vezi sa okultnim, Lena je sebe povazdan hvatala kako se pita: *Kako?* Kako da zasigurno znaš? I premda je pre nekoliko godina prisustvovala jednoj seansi, nije se desilo ništa što bi je ubedilo. Svakako se nijedan duh nije pojavio.

Bilo je izluđujuće, ovo pokušavanje da dokuči šta je istina a šta iluzija.

Lena nikada za svoje dvadeset tri godine nije videla prikazu. Neki su tvrdili da osećaju prisustvo nečega što zrači hladnoćom kada prolaze nekim starim imanjem ili grobljem, ili su govorili kako su videli da je plamen sveće zatreprio ili senku čovečijeg oblika na zidu. Lena je samo potvrdno klimala glavom, svim

srcem želeći da veruje. Ali nije li se sve to moglo objasniti nečim... razboritijim? Trikovi svetlosti postojali su posvuda, nauka je lako objašnjavala prizme i odsjaje.

Da su joj pre samo nekoliko meseci ponudili da otputuje u Pariz i prisustvuje spiritističkoj seansi, Lena bi po svoj prilici na to prasnula u smeh. A tek da uzima poduku iz spiritizma? Čisto gubljenje vremena, pored svih okamenotina što su čekale da ih sakupi pored Temze. Ali onda je došlo veče uoči Svih svetih – kada je Lena izgubila svoju voljenu mlađu sestru Ivi. Ivi je pronađena izbođena nasmrt u vrtu skromnog hotela *Hikvej haus* na Juston roudu, koji su držali njihovi roditelji. Bilo je očigledno da se branila: kosa joj je bila raščupana i posvuda je imala uboje i modrice. Njena velika kožna torba ležala je pored njenog tela, potpuno prazna.

U danima koji su usledili policija je Ivinoj smrti poklonila isto onoliko pažnje koliko je poklanjala ubistvu bilo koje pripadnice srednje klase – što će reći, gotovo nimalo. Prošla su tri meseca bez i jednog jedinog odgovora. Lena je bila očajna – i očaj je, sada je shvatala, nadjačao nevericu. Obožavala je Ivi, više nego ikoga i išta na ovom svetu. Magija, vradžbine, poltergajsti. Bila je spremna na sve samo da pronađe način da se ponovo poveže sa voljenom mlađom sestrom.

Uz to, premda još nije bila načisto što se tiče duhova, Lena je smatrala da su njeni dragoceni fosili možda dokaz da ostaci života mogu postojati i posle smrti. Ivi je prva iznela ovu ideju i Lena je sada, više no ikad, čeznula da se uveri u njenu istinitost.

Ivi je bila medijum početnik, nepokolebljivo uverena u postojanje duhova, i bivša učenica i poklonica Vodlin d'Aler. Ako je iko kadar da se probije kroz barijeru između života i smrti, to će biti ona. Lena je morala da komunicira s njom, da dozna istinu o onome što se dogodilo. Možda policiji nije bilo stalo do traženja pravde, ali Leni jeste. Stoga je rešila da skrajne svoje sumnje i postane makar dobar šegrt – ako već ne majstor – neobičnog umeća prizivanja duhova.

Bila je u toj meri opsednuta potrebom da razmrsi zločin počinjen nad njenom sestrom da nije bila u stanju ni da je ožali kako bog zapoveda. Lena nije htela da tuguje, ne još. Tugovaće pošto se osveti.

Svesna da Vodlin neće doći u London – posle onog naglog odlaska pre godinu dana nije se vraćala tamo – Lena je odlučila da otputuje u Pariz. Bila je odlučna da reši Ivino ubistvo, na ovaj ili onaj način. Čak i ako je to podrazumevalo mesec dana obuke kod žene koju nije poznavala – mada je zaključila da joj se ta neznanka zapravo dopada – i čak i ako je podrazumevalo učenje mračnih potankosti veštine u koju nije bila sigurna da veruje.

Doduše, to će se možda večeras promeniti.

Možda će večeras videti svog prvog duha.

Lena ugura dlanove među butine: drhtala je, ali nije želela da iko primeti. Želela je da deluje kao hrabra pomoćnica, dobra učenica. Pritom, bilo je neophodno da izgleda prisebno, za ljubav roditelja koji su sedeli preko puta nje, vidljivo prestravljeni zbog onoga što bi se te večeri moglo dogoditi.

Bilo joj je drago što ih je upoznala još pre neki dan, na mnogo manje zloslutnom mestu. Došli su u Vodlinin prostrani apartman u luksuznom pansionu u centru Pariza, gde su u salonu porazgovarale s njima o svim pitanjima koja su imali u vezi sa predstojećom seansom.

I sa rizicima.

Lena je već znala za rizike vezane za seansu – ona i Vodlin su razgovarale o tome kada joj se predstavila kao potencijalna učenica – ali za vreme ovog sastanka u salonu te opasnosti su izgledale mnogo značajnije.

„Kod mene nećete naći nikakve uidža table ni planšete“, objasnila je Vodlin roditeljima ubijene devojke. „To su igračke za decu koja se igraju na tavanu. Moje seanse sklone su da se kreću drugačijim, opasnijim pravcem.“

U taj mah su se vrata salona otvorila i pansioniska sobarica unese poslužavnik sa čajem. Spustila ga je na sto pred njih, pokraj crteža koji su Lena i Vodlin proučavale pre dolaska gostiju, sa odgovarajućom postavkom stola za seansu i svih *ouïls** koji se na njemu nalaze. Crne sveće voštanice, opali i ametisti, zmijske kože i činijice sa solju.

„Stanje transa“, reče majka kada je sobarica izašla.

„Tačno tako.“

Kako je već nekoliko nedelja bila pod Vodlininim tutorstvom, Lena nije morala da traži pojašnjenje. Znala je da medijum zapada u stanje transa, ili ekstazu, onda kada duh doslovno zaposedne telo medijuma, kada se ponovo nađe u telu koje damara, diše. Vodlin je to opisala kao neku vrstu dvojnog postojanja, koje medijumima omogućava da opažaju sećanja i misli pokojnika, dok istovremeno zadržavaju sopstvena.

Majka je popila gutljaj čaja i onda se prignula da izvuče nešto iz svoje torbice: novinski isečak. Ruke su joj drhtale jednako kao i po dolasku, kada je dugo zurila u Vodlin pre no što je našla snage da progovori.

Lena je pri prvom susretu s Vodlin odreagovala isto, mada ne zbog nekakvog strahopoštovanja pred reputacijom čuvene spiritistkinje. To je više imalo veze sa njenim očima boje oblaka i time kako je zadržala Lenin pogled nekoliko sekundi duže no što je pristojnost nalagala. Taj kratki trenutak je mnogo pokazao: Vodlin je bila samouverena. I baš poput Ivi, nije mnogo marila za pravila.

I jedno i drugo bile su osobine koje je Lena smatrala očaravajućim.

Majka ubijene devojke dodade im onaj članak. Lena nije razumela naslov na francuskom, ali datum je kazivao da je članak star nekoliko godina. „Tu piše da je neki čovek umro za vreme jedne vaše seanse“, objasni žena. „Je li to istina?“

* Fr.: pribor, oprema. (Prim. prev.)

Vodlin potvrdno klimnu. „Duhovi su nepredvidljivi“, reče. „Pogotovo ovi koje mi prizivamo – žrtve. Opasnost je najveća na samom početku seanse, pošto izgovorim *Invokaciju*, jer ona dozove u prostoriju sve duhove koji se nalaze u blizini. Kao da ste odvrnuli slavinu za vodu. Da bih manifestovala duh žrtve ubistva i rešila zločin, u isto vreme moram da se bavim i ostalim pokojnicima. Nastojim da kroz tu fazu prođem brzo, ali ne mogu ih baš sasvim održati na odstojanju.“ Tu ona pogledom pokaza prema članku.

„Da li je policija ikad ustanovila kako je taj čovek umro?“, upita žena.

„Zvanično, od srčanog udara. Ali mi koji smo bili u prostoriji videli smo šta se dogodilo, senku ruke preko njegovih usta.“ Vodlin joj vrati članak. „Za deset godina koliko održavam seanse, samo je troje ljudi umrlo pod mojom paskom. To je veoma retka pojava. Mnogo je češća iznenadna pojava rana, povezanih s povredama koje je žrtva pretrpela pre smrti. Posekotine, istegnuti ligamenti, modrice.“

Otac na to pognu glavu i Lena je najednom morala da se izbori sa iznenadnom potrebom da izađe iz sobe, da povrati. Šta ako se za vreme seanse na nečijem vratu iznenada pojavi crveni trag užeta? I sama pomisao bila je nepodnošljiva.

„Tu su i neke manje opasnosti“, nastavi Vodlin. Možda je naslutila da je pametnije da ne prekida izlaganje. „Stvari u koje se neko možda... *upusti*, na primer. Na jednoj seansi pre nekoliko meseci dvoje učesnika su se – pod uticajem duhova – upustili u bludne radnje na stolu.“

Lena se gotovo zagrcnu. Vodlin joj je protekle dve nedelje štošta napričala, ali ovo nije čula. „Jesu li bili ljubavnici odra-nije?“, upita pomislivši da i dvoje gostiju to zacementira koliko i nju.

Vodlin odmahnu glavom. „Nikada se pre toga nisu videli.“ Okrenula se i Lena spazi sličnu pegu na vrhu njenog nosa. Toliko sitnu da se moglo pomisliti da je samo senka.

„Uprkos rizicima“, reče Vodlin pogledavši roditelje ubijene devojke, „transovi su najbrži i najdelotvorniji način da se dobije informacija potrebna za rešavanje slučaja. Ovo nije zabava niti put da pronađete mir. Ako vam je do toga, mogu vas uputiti nekim uglednim lovcima na duhove u ovom gradu.“

Otac se u neprilici nakašlja. „Zabrinut sam...“, reče potom, nežno uzevši ženu za ruku. „... pa eto, zabrinut sam za dobrobit svoje supruge ako će se seansa održati u dvorcu gde je naša ćerka umrla.“

Gde je naša ćerka umrla, rekao je. Što je lakše izgovoriti nego *gde je naša ćerka ubijena*. Potonje je bilo previše da bi se priznalo, preteško da se prevali preko usana. Lena je to znala bolje nego iko.

Vodlin pogleda u ženu. „Moraćete naći načina da ostanete pribrani, u suprotnom predlažem da ne prisustvujete.“ Sela je i sklopila dlanove dajući do znanja da o tome nema rasprave. Najzad, radilo se o jednom od Vodlininih ključnih uverenja: duh se može prizvati samo u blizini mesta svoje smrti. Da je mogla da održi seansu izdaleka, Lena se ne bi ni obrela u Parizu. Bila je pisala Vodlin i zamolila je da održi Ivinu seansu u Francuskoj i izvesti je o rezultatima.

No kao što je i javno rekla, Vodlin nije imala nameru da u dogledno vreme putuje natrag u London. Lena će morati da dođe u Pariz i nauči veštinu prizivanja duhova, i da se onda vrati na mesto Ivine smrti u nadi da će uspeti da prizove duha svoje sestre.

„Mnogi medijumi održavaju seanse u svom domu“, reče sada žena. „A ne tamo gde su naši najdraži umrli.“

„I mnogi medijumi su varalice.“ Vodlin promeša svoj čaj i neuznemireno nastavi. „Razumem da vam je teško da budete na mestu gde je vašu ćerku snašla smrt, ali nismo tu da budemo osetljivi. Tu smo da rešimo zločin.“

Možda je zvučalo hladno, ali Vodlin je to već bezbroj puta ponovila. Nije se povezivala sa tugom ožalošćenih. Tuga je

slabost, a u prostoriji gde se održava seansa ništa nije tako pogibeljno kao slabost bilo koje vrste. Duhovi – oni opasni, koji slobodno lutaju, skloni da maltretiraju učesnike seanse i rugaju im se bilo da su prizvani ili ne – vole slabosti.

„Dolazite samo vas dvoje, beše?“, upita Vodlin.

Otac samo klimnu glavom.

„Je li vaša ćerka bila udata ili je imala nekog kavaljera? Ako jeste, bilo bi dobro da ga pozovemo. Što više energije povezane sa vašom ćerkom uspemo da okupimo u prostoriji, to bolje.“

„Ne“, na to će otac. „Nije bila udata i nije imala nikakvog kavaljera.“

„Ili barem mi nismo znali za njega“, dodade majka izvivši usne u poluosmeh. „Naša ćerka je bila prilično... samostalna.“

Ovaj delikatan izbor reči izmami Leni osmeh. Možda je njena ćerka bila pomalo poput Ivi. Slobodnog duha. Nesputana.

Majka se lako nakašlja. „Ako smem da pitam“, reče pogledavši u Lenu, „koja će biti vaša uloga u seansi?“

Lena klimnu. „Ja sam Vodlinina učenica i pomoćnica“, odvrati. „Tek učim inkantacije, ali beležicu dešavanja za vreme svih sedam faza seanse.“

„Ona nije deo moje uobičajene grupe pratilaca“, dodade Vodlin, „koja se obično sastoji od troje do petoro učenika. Lenine okolnosti bile su takve da sam, pošto je stigla pre dve nedelje, upravo između dveju grupa, odlučila da će biti bolje da dobije individualnu poduku.“

Sve je bilo tačno, mada krajnje uopšteno. Kada je Lena stigla u Pariz i saopštila Vodlin da je Ivi – njena nekadašnja učenica – ubijena u Londonu, Vodlin se prenerazila. Smesta je pozvala Lenu da uđe, smestila je u praznu sobu s nekoliko kreveta u koju je inače smeštala svoje učenike i započela ubrzani program poduke. Grupna obuka je obično trajala osam nedelja, ali cilj joj je bio da Lenu obuči za upola kraće vreme.

„Nisam znala“, reče žena Vodlini, „da pored toga što održavate seanse dajete i poduku iz spiritizma.“

„Dajem, da. Medijum sam već deset godina, a ima pet godina otkako podučavam druge.“ Ona se prignu napred, ton joj postade ozbiljniji. „Što se tiče seanse, postoje neke stvari koje možete uraditi kako biste umanjili opasnosti koje sam upravo pomenula. Pre svega, pre seanse nemojte piti nikakvo vino ili žestoko piće. Ni kap. I dajte sve od sebe da ne pustite ni suzu. Ne prepuštajte se uspomenama. Uspomene su slabost. A za vreme seanse uspomene znače propast.“

Jedna od prvih lekcija koje je Vodlin održala Leni kada je poduka započela bila je pogibelj koju predstavlja slabost. Svet vrvi od duhova. Tokom milenijuma ljudi su živeli i umirali – i nisu odlazili daleko. Zbog toga, objasnila je Vodlin, mnoge seanse rezultuju pojavom nepozvanih duhova. Većina njih je bezopasna i naprosto znatiželjna. Čeznu da ponovo dobiju osećaj otelovljenosti ili dođu da se malo našale sa učesnicima. Vodlin nije imala teškoća da otpravi ove druželjube utvare.

Opasnost su predstavljali zlonamerni duhovi i uništilački raspoloženi poltergajsti, zbog kojih je za vreme seanse štošta moglo da pođe po zlu. Mogli bi zaposesti Vodlin pre no što ciljani duh stigne da to uradi ili bi mogli zaposesti učesnike seanse – fenomen poznat kao *absorptus*. Ovi entiteti su bili inteligentni i tačno su znali na koga da se okome: na uplakane; na mlade; na pripite; na pohotne. Sve su to bili oblici slabosti, neka vrsta poroznosti koja je dopuštala zloduhu da uđe.

Da bi sprečila te zlotvore da prekinu seansu, Vodlin je unapred brižljivo proveravala učesnike. Nije dozvoljavala prisustvo nikome mlađem od šesnaest godina niti ikome kome oseti alkohol u dahu. Uplakane članove porodice umela je naprosto da izbaci napolje.

Ova marljivost, skupa sa drevnom zaštitnom inkantacijom koju je Vodlin izgovarala na početku svake seanse, kao i dve zapovesti za rasterivanje nepoželjnih duhova kojima je mogla pribeći kao poslednjem sredstvu, činila je njene seanse bezbednim.

Uglavnom.

Ništa nije bilo zajamčeno. Ovo je *umetnost*, ponovila je Vodlin ko zna koliko puta. A duhovi su strašno nepredvidljivi.

Sada, u dvorcu, Lena podignu pogled sa svoje beležnice i ponovo pogleda u roditelje ubijene devojke proučavajući im lica. Očev izraz bio je tvrd, obe ruke čvrsto položene na sto. Izgledao je spreman za bitku. Majčin pogled je pak bio siv, ošamućen, sa osušenim tragovima suza nalik na potočiće urezane u veštačko rumenilo na njenim obrazima.

Lena je bila ponosna na nju. Ponosna na oboje. Ali njihova snaga mogla ju je dovesti u ranjiv položaj. Ona uzdrhta pitajući se šta će biti ako duh zaključí da je *ona* najslabija ličnost u prostoriji ili ako štogod drugo krene naopako. Na pamet joj padoše neke Vodlinine priče, o ljudima koji u stanju transa potežu oružje jedni na druge ili svećnjacima koji sami od sebe lete po sobi. Lena se sada osvrte naokolo, srećna što ne vidi nijedan svećnjak.

Vodlin otključa kožni kofer i izvadi nekoliko predmeta. Svi ostali behu zauzeli svoja mesta i u prostoriji zavlada nespokojna tišina. Šta li će se, pitala se Lena, odigrati u narednim minutima? Nesvesno je grickala nokte – loša navika koje celog života nije uspevala da se otarasi – i pažljivo posmatrala Vodlin u potrazi za bilo kakvim znacima obmane. Nije ih bilo.

Vodlin iz kofera izvadi dva povećá komada crnog platna. Upotrebila ih je da brižljivo zastre kamin od opeke i veliki prozor sačinjen od mnogo malih okana na prednjem zidu sobe, okrenut prema ulazu u oronuli dvorac. Donja okna bila su razbijena, pa je platno ublažavalo promaju. Ali Lena je znala zašto je Vodlin zapravo zastrla kamin i prozor, jer joj je razloge otkrila u sklopu poduke. Prozori su bili portali svetlosti i podsticali su ulazak i kretanje nezvanih utvara onih koji su umrli u blizini. Ognjišta takođe. Neki nestašni duh mogao je da se spusti kroz dimnjak i uđe isto tako lako kao kroz prozor. Stoga

je bilo najbolje zaptiti prostoriju ako je ikako moguće. *Da bude zagušljiva i mračna.*

E pa, sada je svakako postalo zagušljivo. Vodlin je konačno sela, privukavši svoju stolicu bliže Leni i okrenuvši kolena više prema njoj. Lena se upita da li je to bilo slučajno. Nadala se da nije.

Dugačke trepavice bacale su senku na Vodlinine obraze dok je otvarala svoju knjigu inkantacija. Tanki pramen kose oslobodio se iz ukosnice i visio joj ispred lica, ali nije obraćala pažnju na njega dok je okretala stranice svoje knjige, a svileni rukavi haljine joj lagano klizili preko bleđih ruku.

Lena uhvati oca ubijene devojke kako zuri u Vodlin. Zenice mu se behu raširile i pocrnele, usta poluotvorena. Lena je prepoznala taj pogled – požuda – ali nije mu zamerila. Neko bi ga nazvao izopačenim, čovekom bez trunke morala, zbog toga što je sposoban da oseti želju čak i tako savladan tugom i gubitkom. Ali ne i Lena. Ona je dobro poznavala taj osećaj zapetljanosti u zamršenu mrežu.

Odista, može biti da su tuga i želja ružan par. Ali Lena nije zamerala muškarcu koji je sedeo preko puta nje, zato što je ovih dana i sama trpela obe agonije.

Sve u sobi postalo je nepomično. Sveća nije treperila, niti se platno na prozoru pomeralo. Seansa još ne beše započela, ali bilo je neosporno: Vodlin je uspostavila potpunu, nepodeljenu vlast u prostoriji. Šta god da zatraži, ostali će uraditi.

Leni je bilo drago zbog toga, umirivala ju je Vodlinina hladnokrvna stručnost, tako suprotna čudnoj, sablasnoj atmosferi u sobi. Ona se priseti obećanja svoje učiteljice na putu do dvorca. *Nikakvo ti se zlo neće dogoditi*, tiho joj je rekla Vodlin. *Bude li trebalo, tebe ću prvu zaštititi.* Ma promesse à toi.*

* Fr.: *Obećavam ti.* (Prim. prev.)

Lena sada ponovi u sebi ove reči, ovo obećanje. Svoju sopstvenu inkantaciju.

Vodlin izvadi iz unutrašnjeg džepa ogrtača mali sat. Zagledala ga je nekoliko časaka i onda vratila u džep. „Poćemo za ćetrdeset sekundi“, objavi. S druge strane stola, ųrtvina majka ųmrcnu, a otac proćisti grlo i ispravi leća. Lena nije mogla ni da zamisli kakva ih osećanja razdiru, istovremeno iskuųenje i strah od onoga ųto će doųiveti. Kako li se oseća neko ko će se svakog trenutka susresti sa svojom mrtvom ćerkom?

Po svoj prilici isto kao neko ko će se svakog trenutka susresti sa svojom mrtvom sestrom.

Ova misao trųe Lenu. Svrha ove večeri i, ųtaviųe, svega ųto je doųla da naući, nije bila samo da ovlada umećem spiritizma. Ovaj poduhvat je, na kraju krajeva, imao za cilj da joj omogući da komunicira sa Ivi i dozna istinu o njenom ubistvu.

Lena uputi topao osmeh tugujućoj majci ųto je sedela preko puta. U oćima ųene zrcalio se plamen sveće; borila se sa suzama. Lena poųele da joj moųe doųapnuti nekoliko reći utehe, ali trenutak za to beųe odavno proųao.

Svi prisutni sedeli su oborenog pogleda dok je ćetrdeset sekundi lagano otkucavalo. Lena je ćula sat u Vodlininom ogrtaću, pomeranje malenog mehanizma u njegovom metalnom kućiųtu. Znala je da Vodlin odbrojava otkucaje i da će potom zapoćeti svoju prvu inkantaciju, zaųtitni *exordium*, uvod, odlomak iz hiljadu godina starog latinskog teksta o demonima. Lena je već znala napamet prve ćetiri od ukupno dvanaest strofa.

Ćekala je da ćuje Vodlinin dugaćki uzdah: inkantaciju je valjalo izgovoriti u jednom jedinom neprekinutom dahu. Kontrola disanja bila je joų neųto ųto je Lena morala da uveųbava. Proteklih dana, dok je ćitala inkantaciju iz svoje beleųnice, uspevala je da stigne samo do pola pre no ųto oseti vrtoglavicu i neodoljivu potrebu za vazduhom.

Sveća najbliųa kaminu je zatreperila i odnekud – da li izvan sobe ili iznad nje? – zaću se *tup*.

Lena se ukoči, podignu pogled sa svoje beležnice. Ovo sada nisu bili miševi ispod podnih dasaka, toliko je bilo jasno. Olovka joj ispade iz prstiju. Ona se instinktivno prignu prema Vodlin, spremna da je zgrabi za ruku ako dotle dođe. Ko još mari za pristojnost.

„Nešto dolazi“, najednom će Vodlin. Glas joj je ostao tih i ujednačen. Glava joj je i dalje bila oborena, oči zatvorene.

Ono *tup* se ponovo začu. Lena oseti kako joj se telo napelo, naglo okrete glavu prema roditeljima ubijene devojke. Preko puta nje, majčine oči bile su razrogačene, dok se otac nagnuo napred u iščekivanju punom nade. Sigurno su mislili kako ovi tupi udari znače da im se približava ćerkin duh. Ali Vodlin im ne beše objasnila složenu sekvencu od sedam faza, pa tako nisu mogli znati da je ovo prerano za manifestaciju, da seansa nije još ni počela.

Možda je Lena bila jedina među njima koja je to znala, ali nešto nije bilo u redu. Sekvenca nije bila dobra: Vodlin nika-da nije započinjala seansu a da ne izgovori inkantaciju protiv nečastivog, namenjenu da ih sve zaštiti. Načas se užasnula. Da nije to neki demon koji upravo ovog trenutka nailazi prema njima? Nešto dovoljno zlokobno da poremeti Vodlininu sekvencu? Jeza joj se spusti niz ruke dok je čekala da medijum nešto preduzme.

Vodlin se, međutim, i dalje nije pomerala. Odvažno, u skladu sa svojom ulogom neke vrste pomoćnice, Lena se okrenu prema njoj. „Nešto... dolazi? Neki duh?“

Sa izrazom ljutite osujećenosti na licu, Vodlin ispusti uzdah. Zatim odmahnu glavom i podiže prst kao da bi da kaže: *Sačekaj*.

Vrata sobe se najednom širom otvoriše.

*Nekoliko dana ranije,
na drugoj strani Lamanša, u Londonu*

Dva

Gospodin Morli

*London,
Ponedjeljak 10. februar 1873.*

Na drugom spratu Londonskog spiritističkog društva, kluba za gospodu smeštenog na Vest endu, sedeo sam pognut za stolom od mahagonija u svojoj privatnoj radnoj sobi. Preda mnom je treperila petrolejka, njena plavičastonarandžasta svetlost osvetljavala je predmete raštrkane na mom pisaćem stolu: nekoliko praznih listova papira sa zaglavljem Društva, monokl na srebrnom lančiću i mastionicu u obliku zvona.

Proveo sam nekoliko časaka masirajući otečene podočnjake, pokazatelje napetosti i sekiracije. Već mesecima sam loše spavao i čeljust mi je bila u stalnom grču.

Naše Društvo se suočavalo s nekim teškoćama.

Ne u Odseku za vidovnjaštvo – to odeljenje bilo je čisto kao suza. Prvenstveno je problema bilo u Odseku za spiritizam, čiji sam potpredsednik bio otkako sam pre deset godina postao član Društva.

Poput svakog valjanog džentlmena od autoriteta, znao sam o svom odseku sve što je o njemu imalo da se zna. Znao sam koje smo seanse održali prošle nedelje – štaviše, lično sam

dao zaduženja našim članovima – i znao sam lokaciju svakog priručnika, svake knjige o okultizmu u našoj biblioteci. Znao sam prihode odseka do u broj, imena supruge naših članova, znao sam šta ćemo poslužiti za doručak na skupštini odseka koja je imala da se održi za tri dana.

Nije važno koliko je neka informacija bila lična ili trivijalna, ja sam ih sve znao.

I tako je, kada smo se u Odseku za spiritizam suočili sa neprilikama, odgovornost da raščistim situaciju pala na mene i ni na koga osim mene.

S moje desne strane stajala je prazna čaša za konjak; usne su mi još bridele od poslednjeg gutljaja, koji mi nije utažio žeđ. Nasuo sam sebi još jedan, jednako zureći pravo napred u mali ram okačen na zidu. U njemu se nalazila misija našeg Društva. *Misija Londonskog spiritističkog društva, osnovanog 1860. godine, jeste da obezbeđuje usluge vidovnjaštva i medijumstva širom grada Londona, s namerom da ožalošćenima donese mir i zadovoljji narastajuću znatiželju javnosti u vezi sa životom posle smrti.*

Skrstio sam ruke na grudima razmišljajući o ovome. Donošenje mira i zadovoljavanje znatiželje bili su uistinu ono što smo odlično radili.

Društvo je imalo više od dve stotine članova. Otprilike dve trećine njih pripadale su Odseku za vidovnjaštvo, na čijem se čelu kao potpredsednik, moj kolega, nalazio gospodin T. Šo. Šoov odsek obavljao je na stotine očitavanja mesečno širom Londona. Imao je besprekornu reputaciju i prihode dosledne tome.

U dobroj meri je za to bio zaslužan Šoov proces provere. Pre prijema u Društvo se od potencijalnih pripadnika njegovog odseka tražilo da demonstriraju svoje veštine jasnoćunosti,* numerologije, divinacije ili bilo kog drugog dara koji poseduju.

* Ili sluhovitosti; za onoga koji čuje prirodno nećujne zvuke ili glasove kaže se da je jasnoćujan ili sluhovit (upor. jasnovidost odn. vidovitost). Jasnoćujnost, jasnovidost, divinacija (predskazivanje, proricanje) i telepatija spadaju u tzv. ekstrasenzorne sposobnosti. (Prim. prev.)

U mom delokrugu, Odseku za spiritizam, radilo se nešto drugačije. Kao prvo, imali smo manji obim posla. Obavljali smo svega desetak seansi mesečno. (Ali i pored toga je prihod po jednom poslu bio veći – mnogo veći – od onoga što je Šoov odsek donosio gledanjem u dlan na ulici.) Zatim, članstvo u našem odseku dobijali su samo oni koje sami pozovemo, a moj proces provere bio je manje... precizan. Za razliku od Šoovih jasnovidaca, koji su bili u stanju da kažu koji datum piše na novčiću u mom džepu, nisam imao pravo da od svojih potencijalnih članova očekujem da po naređenju prizovu duha u sali za sastanke.

To je značilo da se članstvo u mom odseku odobravalo na osnovu dobrog starog sistema pouzdanih preporuka od „prijatelja nećijih prijatelja“. Nisam, međutim, imao ni najmanjih sumnji u vezi s tim: moj proces provere bio je možda manje rigorozan, ali zato ja nisam bio ništa manje probirljiv. Imao sam visoke standarde.

I Šou i meni je pretpostavljeni bio gospodin Volkman, predsednik našeg Društva. Volkman je osnovao Društvo pre dvanaest godina, u vreme kada se po gradu sve više pričalo o duhovima. Seanse, duhovi, utvare: sve je to bilo vrlo popularno, vrlo *en vogue*, i London nije mogao da ih se nasiti. Uvidevši finansijsku priliku, Volkman se dao na posao i još na početku doveo mene i Šoa.

Bio je lider dostojan poštovanja.

Pre no što je umro, to jest.

Na uglu mog pisaćeg stola ležao je još jedan članak o toj zlosrećnoj večeri, objavljen u jutarnjim novinama. Okrznuo sam pogledom naslov: *Ubistvo londonskog džentlmena na večernjem prijemu i dalje nerešeno* – i ponovo pročitao kratak izveštaj od prve do poslednje reči:

Gradska policija nastavlja da istražuje okolnosti ubistva gospodina M. Volkmana, sa adresom na Mejferu, koje se dogodilo pre više od tri meseca. Gospodin Volkman

je bio veoma cenjen: bio je otac, suprug i predsednik uglednog vestendskog kluba za gospodu poznatog kao Londonsko spiritističko društvo.

Volkmanovo izmrcvareno telo pronađeno je trideset prvog oktobra u privatnom suterenu nedaleko od Grov-nor skvera, koji se nalazi pod upravom izvesnog gospo-dina M. Morlija iz Londona, potpredsednika Odseka za spiritizam pomenutog Društva.

U suterenu je te večeri priređen prijem povodom Svih svetih. Volkmanovo telo je, u vinskom podrumu ispod suterena, pronašao lično gospodin Morli. Prijemu orga-nizovanom te večeri prisustvovalo je najmanje stotinu zvanica, za šta se u policijskom izveštaju navodi da je značajno iskomplikovalo istragu.

Gospodin Volkman je bio čestit porodični čovek. Njegovi prijatelji insistiraju da nije nagomilao nikakve kockarske dugove, kao i da nije imao neprijatelja. Bio je čovek za primer, kažu njegovi najdraži, a nama ostaje samo da nagađamo: ko je onda želeo njegovu smrt?

Uzrujan, spustio sam članak na sto i ustao sa svoje izandale kožne fotelje. Otkoračao sam na drugi kraj nevelike prostorije, do ogledala okačenog na zid pored uramljene misije Društva. Dugo sam stajao pred njim i namrštio se, kao i uvek, na odraz koji sam video. Tridesetšestogodišnjak sa bujnom, lepom ko-som – bez ikakvih naznaka proređivanja ili ćelavljenja – oštro ocrtane vilice i pravog nosa.

Ali moj ten – prezirao sam ga. Beleg od rođenja, tamnocr-ven ali neujednačene nijanse, počinjao je ispod mog levog oka i protezao se preko lica, sve do uva. Nije to bio nekakav malo veći mladež, pa da ga lako pokriješ sa malo rumenog praha: ovo je bilo širine dlana i premda je nekad bilo glatko, s vremenom je taj deo kože zadebljao. Sada je beleg bio izdignut u odnosu na ostatak obraza i vidljivo grub.

U detinjstvu su me odrasli s miloštom tešili. Izbledeće s vremenom, uveravali su me svi. Ali nije, i koliko sam se sada stideo zbog njega. Niko od mojih prijatelja nije imao takvu manu. Isticao sam se među najfinijom londonskom gospodom, ali ne na dobar način.

Da je barem taj beleg mogao da se oriba ili izbeli. Kao golbradi momčić trljao sam ga mešavinom peska i kreča dok se ne napravi rana. A kada mi to nije donelo ništa sem mozaika raznobojnih krasta na čitavoj levoj strani lica, napravio sam smešu – sirće pomešano sa kremom za posvetljavanje kože koju sam pronašao među majčinim stvarima – i nanosio je svake večeri na kožu. Iz nedelje u nedelju primenjivao sam te besmislene taktike. Nijedna nije upalila. Mislim da je beleg samo postao još tamniji, možda čak još veći.

Najgori deo? To kako su me žene zagledale sekund predugo, kao da sam nekakav čudan, nepoznat primerak. Takođe, to što sam imao taj beleg nije slutilo na dobro ni u pogledu mojih bračnih izgleda. Ne samo da je ženama bio neprivlačan nego niko nije umeo da objasni šta je uopšte prouzrokovalo takav deformitet. Nijedno od mojih roditelja nije imalo nikakav ogroman beleg na licu. Koja bi žena rizikovala da joj takvo šta snađe decu?

Prevukao sam sada dlanom preko obraza. Moja brada i brkovi su, istina, skrivali jedan manji deo belega, ali ostatak svoga lica smatrao sam bednim prizorom. Okrenuo sam se od ogledala. Stid zbog mog izgleda bio je nešto sa čime sam se naposletku nekako pomirio, ali i dalje sam mrzeo ogledala.

Gospodin Volkman je oduvek gledao dalje od moje pojave. Za sve godine koje sam ga poznavao, nikada je nije prokomentarisao ni jednom jedinom rečju.

Strašno mi je nedostajao. Uprkos tome što je bio deset godina stariji i neverovatno zahtevan čovek, bio mi je mentor, prijatelj u kog sam imao poverenja. Partner.

Istovremeno je bio i velikodušan – moja majka i ja isključivo zahvaljujući njemu nismo zapali u finansijsku oskudicu kada

je moj otac, uspešan trgovac tekstilom, pre deset godina umro od zapaljenja pluća. Nas dvoje smo svim silama pokušavali da sačuvamo očevu prodavnicu tekstila od propasti, ali nijedno od nas nije posedovalo nikakvog znanja o trgovini niti dara za nju. U roku od samo nekoliko meseci naš inventar obreo se pod slojem prašine: svila iskrojena za draperije, bale vunених штоfova za zimske haljine, jarkoružičasto platno za livreje. Sve je izašlo iz mode, budući da nismo imali sredstava za nabavku najnovijih dezena ili obnovu zaliha. Naša klijentela iz više klase vrlo brzo je pozatvarala svoje račune kod nas i počela da se snabdeva kod drugih trgovaca.

Gospodin Volkman, naša davnašnja mušterija, sažalio se na nas. Pitao sam se da li mu je bilo zapravo žao mene, lepo vaspitanog dvadesetšestogodišnjeg džentlmena iz dobre kuće, još neoženjenog i opterećenog firmom koja propada i majkom zašlom u godine. Gospodin Volkman beše tek osnovao London-sko spiritističko društvo i tražio je nekoga pouzdanog – nekoga *lojalnog* – da formira i vodi Odsek za spiritizam. Uzeo me je pod svoje okrilje i odredio mi velikodušnu platu, dovoljnu da izdržavam majku; ona je pak zatvorila trgovinu tekstilom, rasprodavši ono malo što je preostalo, dok sam ja predano proučavao brojne tekstove o spiritizmu: o prirodi duša, načinima na koje duhovi komuniciraju sa živima, sredstvima koja tu komunikaciju olakšavaju. Pustio me je da odsekom upravljam po svom nahođenju. Kada su prihodi počeli da rastu, bilo mi je jasno da je zadovoljan. Zadovoljan i možda čak donekle iznenađen.

Biću doveka dužnik gospodinu Volkmanu. Njegova velikodušnost nije samo spasla moju porodicu od finansijske propasti nego i povratila moj status u društvu i obezbedila mi krug otmenih prijatelja.

Želeo sam da mu uzvratim.

Volkman je bio čovek velikih očekivanja i nesklon da toleriše greške, a naročito mu je bilo stalo da se Društvo pročuje

po svojoj pouzdanosti i verodostojnosti. Nije praštao onome ko ugrozi tu reputaciju. Stoga nije bio nimalo srećan kada su početkom 1872. počele da kruže glasine, mahom salonska ogovaranja, da su seanse našeg Društva pune smicalica i mađioničarskih trikova. Ovo mu je preneo neko od njegovih bliskih saradnika, osoba prilično dobro upoznata sa okultnim krugovima u Londonu.

Ove glasine, koje su se odnosile na moj odsek, loše su se odrazile na celu organizaciju. Nagoveštavale su da se čitavo delovanje Društva temelji na podvalama i obmanama, te da nismo ništa drugo do obični iluzionisti. Stručnjaci za pozorišne trikove.

Bez obzira na naše prijateljstvo, gospodin Volkman je bio ljut, pre svega na mene. Najzad, probleme je pravio moj odsek. Pritom nisam mogao da se ne složim s njim. Pripadala mi je muka od same pomisli da je besprekorni ugled narušen glasinama o tako nedoličnom ponašanju.

Ispod ogledala nalazio se još jedan ram, koji je sadržavao novinske isečke sa izjavama zadovoljnih klijenata. *Prezadovoljna sam ishodom seanse održane pre petnaest dana, glasila je jedna. Gospoda iz Londonskog spiritističkog društva manifestovala su mog pokojnog supruga, a kada su upitali njegovog duha daje li mi slobodu da ponovo nekoga zavolim, iz dimnjaka je doprla pomamna lupnjava...*

Dobro sam se sećao te seanse – ushićenja na licu udovice pomešanog sa olakšanjem. Bilo je bolje od novca.

Doduše, ni novac nije bio zanemarljiv.

Časna reputacija Društva stečena tokom protekle decenije značila je mnogo poručenih poslova za našu organizaciju. Ostvareni profit se na kraju svakog kvartala sabirao i delio članovima Društva u vidu dividendi. Za mnoge su te dividende bile najprivlačnija pogodnost članstva. Podsticale su ih da

neprestano bruse svoje veštine vančulne percepcije ili kanali-sanja duhova, kako bi posla bilo što više.

Nekim drugima nije bilo toliko do novca koliko do džen-tlenskog druženja. Prostorije Društva bile su mesto gde su mogli pobeći od jednoličnosti domaćeg života i učestvovati u podsticajnim razgovorima, ekskluzivnim zabavama, rasko-šnim obedima.

Što se preostale manjine tiče, za njih najprivlačnija pogod-nost članstva nisu bili ni prihod ni ekskluzivnost – nego žene sa kojima smo najčešće sarađivali.

Priroda naših usluga podrazumevala je neometan pristup mnogim domovima u gradu. Društvo je bilo vrlo probirljivo i pogotovo u mom odseku nije bilo slučajno što su gotovo celokupnu našu klijentelu sačinjavale bogate udovice i nasled-nice. Pratio sam obaveštenja o smrti u novinama i odlično sam poznao aristokratske loze, prezimena povezana sa zemljopo-sedništvom ili politikom – drugim rečima, znao sam koje žene najverovatnije neće odustati zbog visoke cene seansi.

Premda su sačinjavale većinu naše klijentele, ženama nije bio dozvoljen ulazak u prostorije društva – i to od samog osni-vanja. Na poslednjem sastanku uprave Društva kojem je Volk-man prisustvovao, održanom potkraj oktobra, jedan član je predložio brisanje tog pravila. Ne bi li trebalo dozvoliti pristup ženama barem kao specijalnim gošćama na večerama?

Uprkos tome što je i sâm bio porodičan čovek, Volkman je na ovo prasnuo u smeh. „Gospoda dolaze u Društvo da se sklone od svojih žena“, reče on, „a ne da se i tu druže s njima. Sigurno ne bismo pozvali svoje supruge na Morlijeve zabave u suterenu na Grovnor skveru, zar ne?“

Na ovo smo se svi nasmejali. Već godinama sam organizo-vao velike zabave u jednom vinskom podrumu, sa suterenskim prostorom dovoljno velikim da primi stotinak zvanica. Bio je to način da dodatno zaradim. U samom podrumu se obič-no nalazilo dvestotinak burića sa žestokim pićima – džinom,

vermutom, blendiranim viskijem – kao i izdašna količina vina. Moj zadatak je bio da okrećem burad, organizujem transport buradi u podrum i iz njega, i da rasterujem pacove. Vlasnik te buradi i boca s vinom bila je neka distributerska firma iz severnog Londona.

Naši članovi nikada nisu pričali svojim ženama o mojim zabavama u vinskom podrumu. Svi smo odlično umeli da čuvamo tajne, a naročito Volkman. Bio je neizmerno lojalan svemu do čega je držao.

I tako su se poslovanje i život Društva čitavu deceniju odvijali dobro i neometano.

Sve dok nisu počele da kruže te glasine.

Ubrzo potom je poslovanje počelo da opada. Provizije u mom odseku smanjile su se – čak dva kvartala zaredom – za četrnaest odsto. Ni kod Šoa nije bilo mnogo bolje. Opadanje prihoda bilo je dovoljno alarmantno, ali najproblematičnije su bile smanjene dividende. Nekoliko članova – nezadovoljno svojim provizijama – zapretilo je da ode. Tračevi što su se širili gradom bili su dovoljno loši, a tek članovi koji napuštaju brod? Takvi prebezi ne bi nam doneli dobro. Ljudi bi počeli da postavljaju pitanja, i to u mnogo većoj meri nego do sada.

Ne, nisam smeo dozvoliti da dođe do toga. Nisam smeo dozvoliti urušavanje Društva iznutra. Naše vesele večeri, zarada, sve je bilo previše dobro.

Volkman je zahtevao da sprovedem istragu: problem je morao da se identifikuje i reši što je moguće pre. Takođe, obećao je da će se i sâm potruditi da dozna šta god može.

Samo što ga je ta preduzimljivost odvela pravo u smrt.

Odnekud spolja, iza zidova moje kancelarije bez prozora, začuo se veseli cvrkut crnokape grmuše. Ptica beše poslednjih dana uobičajila da zapeva u predvečerje. Čudno ponašanje za pticu koja obično peva izjutra, ali tako je to sa bićima divljine.